

УКРАЇНСЬКИЙ ВИМІР

Випуск другий

Посольство України в Республіці Білорусь
Мінське міське об'єднання українців "Заповіт" БГОУ "Ватра"
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Центр гуманітарної співпраці з українською діаспорою

УКРАЇНСЬКИЙ ВИМІР

*Збірник матеріалів
Міжнародної науково-практичної конференції*

**"Українсько-білоруські
культурні зв'язки:
історія і сучасність"**

Випуск 2 (7)

Чернігів
2009

УДК 81г
ББК 4(09)
А 72

Рекомендовано до друку вченою радою Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.
Протокол №2 від 25.09.08 р.

Редакційна колегія:

Бойко О.Д. – ректор Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, доктор політичних наук, професор;

Мельничук О.В. – проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, доктор фізико-математичних наук, професор;

Вдовенко С.М. – доктор наук з державного управління, Радник Посольства України в Республіці Білорусь.

Астаф'єв О.Г. – доктор філологічних наук, професор Київського Національного університету імені Тараса Шевченка;

Михед П.В. – провідний спеціаліст Інституту літератури НАН імені Тараса Шевченка; директор Гоголівського центру Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, доктор філологічних наук, професор;

Самойленко Г.В. – завідувач кафедри світової літератури та історії культури Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя; доктор філологічних наук, професор;

Онищенко Н.П. – кореспондент міськрайонної газети "Ніжинський вісник", член Національної спілки журналістів України;

Сидоренко В.О. – директор Центру гуманітарної співпраці з українською діаспорою Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя; кандидат філологічних наук, доцент.

Петрик О.М. – фахівець Центру гуманітарної співпраці з українською діаспорою Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

А 72 Український вимір: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції "Українсько-білоруські культурні зв'язки: історія і сучасність". Вип. 2(7). – Чернігів: КП "Видавництво "Чернігівські обереги", 2009. – 164 с.
ISBN 978-966-533-397-5

Видання здійснене за підтримки Посольства України в Республіці Білорусь, управління у справах преси та інформації Чернігівської обласної державної адміністрації.

"Там за гаєм, гаєм" – під такою назвою вийшла книга про сучасні народні пісні та приказки, записані на Берестейщині її упорядником М.Козловським (Київ, 2002. – 114 с.). У збірці представлені зразки усної народної творчості корінного населення Берестейщини.

Значною подією для українців Білорусі, і не лише для них, стала поява книги "До тебе, світе..." (К.: Український центр духовної культури, 2003. – 544 с.), в якому представлено творчість 59-ти україномовних поетів та письменників Берестейщини, а також їх біографії. Це – чи не найкращий літературний збірник за останнє століття в історії цього краю.

У Велику Вітчизняну війну на білоруській землі немало подвигів здійснили воїни-українці. Саме про цих героїв, чії імена увічнено білорусами, зокрема, в назвах вулиць багатьох міст, селищ і сіл, йдеться в книзі, виданій у серії "Науково-популярне видання" 2004 року під назвою "Навічно в пам'яті народній" (автор ідеї і проекту – Г.Ю.Калюжна Г.Ю.Мінськ: Енциклопедикс, 2004. – 52 с.). Цю книгу, значно доповнену (більш як тридцятьма іменами, а також фотографіями) і перекладену українською мовою Посольством, перевидано за сприяння Держкомтелерадіо України під назвою "У боях за синьооку Білорусь. 129 коротких розповідей про синів і дочок української землі, імена яких увічнено в Білорусі" з передмовою видатного поета Бориса Олійника (Харків: Факт, 2005. – 96 с.: іл.).

У 2004-2005 роках вийшло два томи книги "Білорусь у моєму серці" – короткий біографічний довідник про українців Берестейщини, які своєю працею роблять вагомий внесок у розвиток економіки республіки (автор-упорядник С.К.Гребенчук, Брест: "Брестская типография", 2005. – 272 с.).

Підводячи підсумки історії створення та діяльності громадських об'єднань українців в Білорусі, зазначимо, що вони за ці роки зарекомендували себе як дійсно творчі національні об'єднання, багато було зроблено по відродженню та збереженню рідної мови, культури, історії, народної творчості. Об'єднання Українців набули авторитету серед інших діаспор республіки.

КУЛЬТУРНА-АСВЕТНИЦКАЕ ЖЫЦЦЁ УКРАЇНЦАЎ НА ТЭРЫТОРЫІ ЗАХОДНЯЙ БЕЛАРУСІ (20–30-Я ГГ. ХХ СТ.)

Аляксандр Вабішчэвіч (Брэст, Беларусь)

У складзе поліетнічнага насельніцтва Заходняй Беларусі, якая пасля Рыжскага мірнага дагавору 1921 г. адышла да Польшчы, разам з беларускай большасцю прадстаўнічай славянскай супольнасцю з'яўляліся ўкраінцы. Іх кампактнае пасяленне назіралася на беларуска-ўкраінскім памежжы – у Брэсцкім, Кобрынскім і іншых паўднёвых паветах Палескага ваяводства. Тагачасная польская статыстыка не дае дакладных звестак аб колькасці там украінскага насельніцтва. Супярэчлівыя лічбы прыводзяцца і ў перыёдыцы, навуковых даследаваннях. Паводле афіцыйных даных, у 9 паветах Палескага ваяводства (без уліку Сарненскага, які быў перададзены пазней Валынскаму ваяводству) налічвалася 63,8 тыс украінцаў (6,6%)(аднак улічваюся населены пераважна ўкраінцамі Камень-Кашырскі павет) [3, л. 5]. Як сведчаць афіцыйныя вынікі перапісу насельніцтва 1931 г., у Палескім ваяводстве ўкраінскамоўныя жыхары складалі 53,6 тыс.

У пачатку 1920-х гг. у межах Палескага ваяводства не назіралася ажыўлення культурна-асветніцкага жыцця ўкраінцаў. Аднак намаганнямі групы ўкраінскай інтэлігенцыі, прыхільнай да Украінскага нацыянальна-дэмакратычнага аб'яднання (УНДА), сярод якой быў пасол у польскім сейме В. Дзмітрыюк, пачала стварацца арганізацыя "Просвіта". Паводле статута "Украінскага культурнага таварыства "Просвіта на Палессі" 1923 г. таварыства фармальна з'яўлялася рэгіянальным аб'яднаннем, незалежным ад галаўной арганізацыі "Просвіта" у Львове, мела асобную структуру: акрамя цэнтральнай управы ў Брэсце, былі створаны 2 акруговыя камітэты ў Брэсце і Кобрыне. Арганізацыя ў Кобрыне не была легалізавана, бо фармальна таварыства "Просвіта" не мела права ствараць свае мясцовыя структурныя адзінкі, хаця яго юрысдыкцыя распаўсюджвалася на ўсё Палескае ваяводства [15, л. 114]. Сітуацыя была выпраўлена ў зацверджаным у 1928 г. статуте таварыства "Просвіта на Палессі", мэтай якога было "развіццё асветы і ўздым культурнага становішча ўкраінскага насельніцтва Палесся" [36, с. 3].

Паступова актывізавалася дзейнасць "Просвіты" на месцах. У 1923 г. на тэрыторыі Брэсцкага і Кобрынскага паветаў праводзілася кампанія па байкоту польскіх школ і складванню дэкларацый аб адкрыцці ўкраінскіх школ [23, л. 42], якая "падтрымлівалася ўкраінскім насельніцтвам, у некаторых мясцовасцях знаходзіла добрую аснову" [22, л. 27].

Як адзначана ў адной са справаздач IX Корпуса аховы памежжа (1923 г.), дзеячы "Просвіты" аб'ядноўваліся пад выглядам кааператываў, паспяхова развівалі агітацыю ў вёсках, асабліва ў паўднёвых паветах Палескага ваяводства [21, л. 25]. Мясцовая ўкраінская інтэлігенцыя наладзіла сувязі з кіраўніцтвам "Просвіты" у Львове, украінскімі прадстаўнікамі ў польскім сейме і сенаце. Была ўрачыста ўвекавечана памяць украінскага пісьменніка А. Старажэнкі (1806–1874 гг.), апошнія гады жыцця якога прайшлі ў Брэсце і навакольнай вёсцы Трышын [26]. Яго імя атрымала адкрытая ў 1924 г. прыватная 7-класная ўкраінская школа (каля 100 вучняў), пры якой былі наладжаны курсы для дарослых [20, л. 2].

На з'ездзе "Просвіты" (Львоў, 26 снежня 1923 г.) планавалася стварыць сумесны камітэт для аб'яднання на месцах (у тым ліку на Палессі) уласных структурных адзінак з пляцоўкамі дабрачыннай арганізацыі "Рідна хата". Аднак да рэалізацыі гэтага сумеснага праекту справа не дайшла [37, с. 50]. Адрэзаны "Ріднай хаты" на Палессі з'яўляліся адзінкавымі.

Вясной 1925 г. "Просвіта" і Украінскае сацыялістычнае аб'яднанне "Сельсаюз" правялі кампанію па збору дэкларацый аб адкрыцці ўкраінскіх школ на тэрыторыі Брэсцкага, Драгічынскага, Кобрынскага, Пружанскага паветаў [2, л. 46, 68; 14, л. 18; 5, л. 55]. На працягу красавіка 1925 г. актывістамі "Просвіты" было сабрана каля 200 дэкларацый [16, л. 276], аднак ніводная з іх не была задаволена. У 1927/1928 навуч. годзе ў Палескай школьнай акрузе была толькі адна прыватная пачатковая ўкраінская школа ў Брэсце, а таксама 3 польска-ўкраінскія школы і 40 польскіх, дзе ўкраінская мова выкладалася ў якасці прадмета (большасць іх прыходзіліся на населеныя ўкраінскім насельніцтвам Сарненскі (21) і Камень-Кашырскі (8) паветы) [1, л. 9–12]. Аднак дзяржаўныя ўкраінскія школы так і не з'явіліся. Сярэдняя ўкраінская школа ў Брэсце, якую ўтрымлівала "Просвіта", была адным з цэнтраў культурна-асветніцкага жыцця. Там на працягу 1925/1926 навуч. года было наладжана 5 выстаў, некалькі ўрачыстых мерапрыемстваў у гонар Т. Шаўчэнкі, І. Франка, А. Старажэнкі, праводзіліся агульнаадукацыйныя курсы для дарослых [27; 28; 29]. Мясцовыя актывісты ў Брэсцкім, Кобрынскім і Драгічынскім паветах клапаціліся пра бібліятэкі-чытальні, пры якіх ствараліся хоры і драматычныя гурткі [30].

Калі ў першай палове 1920-х гг. сацыяльная база таварыства "Просвіта на Палессі" была вузкай, то з 1926 г. пад уплывам Грамады і Украінскага сялянска-рабочага сацыялістычнага аб'яднання "Сельраб" (Сельраб) была створана разгалінаваная сетка яго мясцовых структурных адзінак. Дзеячы Сельраба пераходзілі ў гурткі і бібліятэкі-чытальні "Просвіты", выкарыстоўваючы іх легальны статус. У пачатку 1927 г. таварыства "Просвіта" мела 61 бібліятэку-чытальню, з іх 6 размяшчаліся ў Брэсце. На працягу лютага-красавіка 1927 г. узнікла 16 новых бібліятэк ў Брэсцкім, Кобрынскім, Пінскім паветах [7, л. 6], а ўсяго на працягу 1927 г. была адкрыта 21 новая бібліятэка-чытальня [38, с. 139]. Планавалася пабудаваць народны дом у Брэсце [34]. "Просвіта" імкнулася рэалізаваць цэлы комплекс мер па ліквідацыі непісьменнасці насельніцтва праз стварэнне курсаў, выдавецкую дзейнасць і іншымі сродкамі [25, с. 110]. У лютым-сакавіку 1927 г. у Брэсце былі арганізаваны кааператыўныя курсы, на якіх з лекцыямі па метадыцы культурна-асветніцкай працы выступаву кіраўнік "Просвіты" з Львова М. Галушчынскі [31], пазней – курсы для кіраўнікоў вясковых чытальняў [35]. Галаўная арганізацыя "Просвіта" у Львове для папулярызацыі ўкраінскамоўнага друку праводзіла розныя акцыі (Тыдзень украінскай кнігі і інш.), у ходзе якіх збірала друкаваную літаратуру для ўкраінскага насельніцтва Палесся [37, с. 50]. Важным элементам грамадзянскага выхавання ўкраінскага насельніцтва з'яўляліся ўрачыстасці ў гонар Т. Шаўчэнкі [33, с. 48]. У рэпертуары самадзейных тэатральных калектываў "Просвіты" былі ўкраінскамоўныя п'есы "Наталка Палтаўка", "Яўрэйка-выхрэстка", "Нявольнік", "У калядную ноч", "Мітусня" і іншыя. Выступалі і вандруючыя ўкраінскія тэатральныя трупы, за якімі быў устаноўлены пільны кантроль з боку мясцовай адміністрацыі.

Адносіны польскіх улад да гурткоў "Просвіты" былі выказаны на з'ездзе стараст Палескага ваяводства 16 сакавіка 1927 г., г. зн. пасля ліквідацыі Грамады. "Урад не дапусціць кансалідацыі і цэнтралізацыі асобных гурткоў "Просвіты" у адну моцную арганізацыю" [6, л. 5]. Мэтанакіраванае недапушчэнне ўсялякай дзейнасці ўкраінскіх арганізацый было вынікам практычнага ажыццяўлення канцэпцыі польскіх улад, паводле якой Палессе павінна было стаць бар'ерам для распаўсюджвання ўкраінскага руху на поўнач.

Пад уплывам левых палітычных сіл (найперш камуністаў) адбываўся далейшы арганізацыйны рост "Просвіты": колькасць гурткоў узрасла з 112 (1601 чалавек) у 1928 г. да 127 (1754 чалавекі) у 1929 г. – у Брэсцкім, Кобрынскім, Драгічынскім, Пінскім, Столінскім і Пружанскім паветах [4, л. 69]. Эфектыўна працавалі павятовыя ўправы ў Брэсце і Кобрыне. Адначасова адкрываліся новыя бібліятэкі-чытальні таварыства – у канцы 1928 г. у Палескім ваяводстве іх налічвалася 106, у тым ліку ў Брэсцкім павеце – 38, Кобрынскім – 44,

Драгічынскім – 19, Пінскім і Столінскім – 5 [8, л. 58 адв.], а да пачатку 1929 г. іх колькасць павялічылася да 127. Паводле ацэнак польскіх паліцэйскіх органаў, большая частка іх мела "антыдзяржаўны характар".

Хоць таварыства "Просвіта" мела пэўныя поспехі на тэрыторыі Палескага ваяводства, асабліва ў 1927–1929 гг., аднак яго дзейнасці перашкаджалі ідэалагічныя супярэчнасці паміж кіраўніцтвам і нізавымі структурамі. Управа таварыства ў Брэсце, дзе пераважалі прыхільнікі УНДА і пятлюраўцы, у 1929 г. закрыла ў Брэсцкім павеце больш 30 вясковых бібліятэк-чытальняў [32]. Разгорнутыя рэпрэсіі польскіх улад у пачатку 1930-х гг. выклікалі негатыўныя наступствы для "Просвіты". У 1931 г. дзейнічалі толькі 79 гуртоў таварыства (1534 чалавекі), у наступным годзе – 56 (1031 чалавек) [4, л. 69]. У пачатку 1932 г. налічваліся 44 украінскія гаспадарчыя пляцоўкі, а таксама 53 чытальні "Просвіты" [9, л. 24].

У канцы 1932 г. структуры "Просвіты" далучыліся да разгорнутага па ініцыятыве Украінскага педагагічнага таварыства "Рідна школа" плембесцыту адносна адкрыцця ўкраінскіх школ. У студзені 1933 г. адпаведная агітацыйная кампанія праводзілася ў Брэсцкім, Драгічынскім і Кобрынскім паветах. Актыўны ўдзел у зборы подпісаў бацькоў ажыццяўлялі праваслаўныя святары [18, л. 118; 10, л. бадв.; 19, л. 26]. У ходзе праведзенай акцыі ў шэрагу мясцовасцяў моладзь збірала грошы на падпіску заходнеўкраінскіх перыядычных выданняў, "у многіх дамах з'явіліся партрэты Шаўчэнкі" [17, л. 301]. Аднак з-за слабасці нізавых структур кампанія плембесцыту на Палессі не атрымала поспеху.

Польскія адміністрацыйна-паліцэйскія ўлады Палескага ваяводства пад пагрозай спынення дзейнасці "Просвіты" патрабавалі ад яе кіраўніцтва выдалення "падрыўных элементаў". У адказ кіраўнік "Просвіты на Палессі" А. Базылевіч закрыў 1 чэрвеня 1932 г. 30 бібліятэк-чытальняў [38, с. 140]. У 1932 г. былі ліквідаваны ўсе вясковыя бібліятэкі-чытальні, засталася толькі 1 у Брэсце. Да 1933 г. засталіся толькі 2 гурткі таварыства. У красавіку 1933 г. "Просвіта" мела ўсяго 3 чытальні – у Брэсце, Арэхава Брэсцкага павета, Блотах Кобрынскага павета [10, л. 62 адв.]. Крытычным было становішча адзінай украінскай школы ў Брэсце. Кіраўнікі ўправы "Просвіты" звярталіся ў 1933 г. за матэрыяльнай дапамогай да таварыства "Рідна школа" у Львова, Земскага іпатэчнага банку, таварыства "Дністро", да ўкраінскіх парламентарыяў. Аднак і "Просвіта", і "Рідна школа" не маглі аказаць істотнай дапамогі, бо знаходзіліся ў складаным фінансавым становішчы. Пасля ліквідацыі Сельрабу і чытальняў "Просвіты" з вясны 1933 г. арганізаваны ўкраінскі культурна-асветніцкі рух на Палессі фактычна спыніўся.

Свой уклад у грамадска-культурнае жыццё ўносілі прадстаўнікі ўкраінскіх эмігранцкіх колаў. На тэрыторыі Заходняй Беларусі дзейнічалі аддзелы Украінскага цэнтральнага камітэта (УЦК) у Брэсце, Гродна, Баранавічах, Слоніме, Івацэвічах, Парэччы Пінскага павета. У 1934 г. іх налічвалася 54 [40, с. 38]. Нешматлікія групы ўкраінскіх эмігрантаў былі зафіксаваны таксама ў Пінску, Кобрыне, Янава, Лясной, Мілавідах, Стаўбцах. Аддзелы праводзілі лекцыі, курсы ўкраізнаўства, займаліся культурна-асветніцкай працай сярод былых вайскоўцаў-пятлюраўцаў. З канца 1920-х гг. штогод праводзіліся мерапрыемствы ў гонар С.Петлюры, Т.Шаўчэнкі, Ю.Пілсудскага, лекцыі па гісторыі Украіны. У 1930 г. Галоўная управа УЦК планавала адкрыць у 16 аддзелах стацыянарныя бібліятэкі [40, с. 44]. Аддзел УЦК у Брэсце, створаны ў 1929 г., з'яўляўся адным з буйных у міжваеннай Польшчы, меў з 1931 г. стацыянарную бібліятэку [39, с. 605–606]. Пасля набыцця ў 1935 г. уласнага памяшкання там размясцілася "Хата казака". Немалое значэнне надавалася дабрачынным акцыям – збору сродкаў на бібліятэку С. Пятлюры ў Парыжы, для беспрытульных дзяцей. Аддзел УЦК у Слоніме, які быў створаны таксама ў 1929 г., аб'ядноўваў украінскіх рабочых, якія працавалі на дрэвапрацоўчых прадпрыемствах у Слонімскай павеце [24, л. 230]. Пры дапамозе Галоўнай управы УЦК у Слоніме была створана бібліятэка. У сакавіку 1938 г. там упершыню было праведзена свята Т. Шаўчэнкі [39, с. 602–603]. Аддзел УЦК у Гродна, які дзейнічаў у першай палове 1930-х гг., меў уласную бібліятэку-чытальню [40, с. 39].

Толькі ў другой палове 1930-х гг. на тэрыторыі Палесся ажыццяўляліся мэтанакіраваныя захады па аднаўленню дзейнасці ўкраінскіх арганізацый. Па заданню ЦК УНДА пасол І. Завалыкут праводзіў у Брэсце кансультацыі з кіраўнікамі, актывістамі "Просвіты" В. і У. Крыніцкімі і іншымі адносна ажыўлення дзейнасці "Просвіты", наведаў Кобрын, Пінск, Лунінец [13, л. 35–35 адв.]. Было прапанавана наладзіць праз "Просвіту" экскурсіі ўкраінскай моладзі ў Галіцыю. Аднак польскія ўлады перашкаджалі правядзенню такіх экскурсій, праводзілі меры па абмежаванню кантактаў украінцаў Палескага ваяводства і Галіцыі [11, л. 35–36].

Разгорнутая ў лістападзе 1937 г. таварыствам "Рідна школа" чарговая акцыя школьнага плембесцыту [37, с. 88], планавалася і на тэрыторыі Палескага ваяводства. Аднак павятовым старастам было загадана не дапускаць сходаў, збору подпісаў, стварэння камітэтаў "Ріднай школы", канфіскаўваць інструкцыі, аказы і іншую друкаваную літаратуру

товариства. Правядзенне школьнага плебісцыту дапускалася толькі ў асобных гмінах Брэсцкага і Кобрынскага паветаў [12, л. 12]. Жорсткія абмежавальныя меры польскія ўлады тлумачылі тым, што "Рідна школа" не мела права разгортваць сваю дзейнасць па-за межамі Галіцыі. Прадугледжвалася не дапускаць да школьнай акцыі "Просвіту" і іншыя культурна-асветніцкія таварыствы [12, л. 13]. За выключэннем нешматлікіх прыкладаў акцыю школьнага плебісцыту на Палессі правесці не ўдалося.

У адрозненне ад заходнеўкраінскіх зямель культурна-асветніцкая дзейнасць украінскага насельніцтва на тэрыторыі Заходняй Беларусі ў канцы 1930-х гг. мела абмежаваны, эпизодычны характар, не праводзілася ў межах арганізацыйных структур, якія не ўдалося аднавіць. У Палескім ваяводстве асобныя групы ўкраінскага насельніцтва гуртаваліся вакол нешматлікіх кааператываў, управы "Просвіты" у Брэсце, украінскіх кааператывуных банкаў у Брэсце і Кобрыве. Украінская прапаганда ажыццяўлялася праз прэсу, літаратуру, якія бясплатна накіроўвалі па пошце мясцовым актывістам ці нелегальна завозілі з Львова, Луцка [11, л. 80]. Аднаведная агітацыя назіралася і з боку ксяндзоў, манахаў, псаломшчыкаў грэка-каталіцкага і ўсходне-візантыйскага абрадаў [13, л. 32–33].

У цэлым, нацыянальна-культурнае жыццё ўкраінцаў на тэрыторыі Заходняй Беларусі разгортвалася толькі ў асобных паветах Палескага ваяводства, дзе адчувальнай была ўкраінская прысутнасць. Створаная намаганнямі мясцовай інтэлігенцыі рэгіянальная арганізацыя культурна-асветніцкага таварыства "Просвіта" пры падтрымцы левых беларускіх і ўкраінскіх партый і арганізацый здолела стварыць у Палескім ваяводстве ў другой палове 1920-х–пачатку 1930-х гг. разгалінаваную сетку гурткоў і бібліятэк-чытальняў. Ва ўмовах заняпаду ўкраінскага культурна-асветніцкага жыцця на беларуска-ўкраінскім памежжы ў 1930-я гг. заходнеўкраінскія арганізацыі спрабавалі аказваць разнастайную дапамогу, аднак выправіць сітуацыю не змаглі.

Літаратура

1. Дзяржаўны архіў Брэсцкай вобласці (ДАБВ). – Ф. 1. – Воп. 8. – Спр. 1664.
2. ДАБВ. – Ф. 1. – Воп. 9. – Спр. 11.
3. ДАБВ. – Ф. 1. – Воп. 9. – Спр. 45.
4. ДАБВ. – Ф. 1. – Воп. 9. – Спр. 46.
5. ДАБВ. – Ф. 1. – Воп. 9. – Спр. 114.
6. ДАБВ. – Ф. 1. – Воп. 9. – Спр. 297.
7. ДАБВ. – Ф. 1. – Воп. 9. – Спр. 326.
8. ДАБВ. – Ф. 1. – Воп. 9. – Спр. 616.
9. ДАБВ. – Ф. 1. – Воп. 9. – Спр. 2253.
10. ДАБВ. – Ф. 1. – Воп. 9. – Спр. 2408.
11. ДАБВ. – Ф. 1. – Воп. 10. – Спр. 1507.
12. ДАБВ. – Ф. 1. – Воп. 10. – Спр. 1517.
13. ДАБВ. – Ф. 1. – Воп. 10. – Спр. 1518.
14. ДАБВ. – Ф. 2. – Воп. 1. – Спр. 119.
15. ДАБВ. – Ф. 2. – Воп. 1. – Спр. 123.
16. ДАБВ. – Ф. 2. – Воп. 1. – Спр. 928.
17. ДАБВ. – Ф. 3. – Воп. 3. – Спр. 6.
18. ДАБВ. – Ф. 3. – Воп. 3. – Спр. 11.
19. ДАБВ. – Ф. 3. – Воп. 1. – Спр. 87.
20. ДАБВ. – Ф. 59. – Воп. 2. – Спр. 768.
21. ДАБВ. – Ф. 67. – Воп. 1. – Спр. 17.
22. ДАБВ. – Ф. 67. – Воп. 1. – Спр. 364.
23. ДАБВ. – Ф. 67. – Воп. 1. – Спр. 762.
24. Дзяржаўны архіў Гродзенскай вобласці. – Ф. 200. – Воп. 2. – Спр. 12.
25. Зуляк І.С. Реалізацыя "Просвітою" праграмы ліквідацыі непісьменнасці в міжвоенний перыяд (1919–1939 рр.) // Украінський історичний журнал. – 2005. – № 6. – С. 103–112.
26. Наше жытця. – 1923. – 2 грудня.
27. Наше жытця. – 1926. – 21 березня.
28. Наше жытця. – 1926. – 11 квітня.
29. Наше жытця. – 1926. – 8 серпня.
30. Наше жытця. – 1926. – 12 вересня.
31. Наше жытця. – 1927. – 8 травня.
32. Нове жытця. – 1929. – 14 липня.
33. "Просвіта" на Волині: минуле і сучасне: 3б. наук. ст., док. і матэрыялів. – Луцьк: Редакцыйно-выдавничий відділ "Вежа" Волинського держ. ун-ту ім. Л.Українки, 2001. – 196 с.

34. Селянський шлях. – 1927. – 7 травня.
35. Селянський шлях. – 1928. – 24 грудня.
36. Статут Українського Товариства "Просвіта" на Поліссі. – Brześć n/B: B. w., 1928. – 21 s.
37. Iwanicki M. Oświata i szkolnictwo ukraińskie w Polsce w latach 1918–1939. – Siedlce: WSP, 1975. – 272 s.
38. Syrnok M. Ukraińcy w Polsce 1918–1939: Oświata i szkolnictwo. – Wrocław: TINTA, "Krynica Design studio", 1996. – 186 s.
39. Wiszka E. Emigracja ukraińska w 1920–1939. – Toruń: Mado, 2004. – 753 s.
40. Wysocki R. Życie kulturalno-oświatowe ukraińskich emigrantów politycznych na terenie województwa Białostockiego w okresie międzywojennym // Białystoczczyzna. – 1997. – № 2. – S. 37–47.

СУПРАЦОЎНІЦТВА АРГАНІЗАЦЫІ "ЗМАГАННЕ" З УКРАЇНСКАЙ АРГАНІЗАЦЫЯЙ СЕЛЬРОБ Ў ЗАХОДНЯЙ БЕЛАРУСІ (1927 – 1930 гг.)

Вячаслаў Даніловіч (Мінск, Беларусь)

Лева-радыкальная нацыянальна-вызваленчая арганізацыя "Змаганне" з'яўлялася паслядоўніцай Беларускай сялянска-работніцкай грамады (БСРГ) і дзейнічала ў заходняй Беларусі ў 1927–1930 гг. Яна ўтварылася па ініцыятыве ЦК Кампартыі Заходняй Беларусі (КПЗБ) у час выбарчай кампаніі ў польскі парламент. Арганізацыя ў большасці складалася з моладзі і распаўсюджвала сваю дзейнасць на Беластоцкае, Віленскае, Навагрудскае і Палескае ваяводства. На насельніцтва поўдня апошняга мела ўплыў украінская лева-радыкальная арганізацыя Сельроб, якая змагалася за сацыялістычны лад на ўсёй Украіне і лічыла, што ўкраінскія нацыянальныя інтарэсы цесна звязаны з інтарэсамі ўкраінскіх сялян і работнікаў [1, с. 546].

Кампартыя імкнулася выкарыстаць выбарчую кампанію для арганізацыі палітычнай працы сярод насельніцтва. КПЗБ была патрэбна парламенцкая трыбуна для выкрыцця палітыкі кіруючых колаў і арганізацыі легальнай работы.

У развіццё гэтай тактыкі перадыбарчай барацьбы быў зроблены асноўны ўпор на ўдзел у выбарах у сейм і ўтвораны лева-радыкальны блок, куды ўвайшлі кампартыя, Аб'яднанне сялянскай левіцы "Самопомоц", Польская партыя сацыялістычная-левіца, Беларускае сялянска-работніцкае аб'яднанне (БСРА) "Змаганне за інтарэсы сялян і рабочых" і Сельроб-левіца [24, с. 136].

Нягледзячы на жорсткі пераслед з боку ўлад, у ходзе выбарчай кампаніі кампартыя вылучыла свой дзяржаўны спіс пад назвай "Рабоча-сялянскае адзінства", які атрымаў № 13. Аднак, у сувязі з тым, што ўнесеныя камуністамі ў выбарчыя камісіі спісы кандыдатаў у масавым парадку аб'яўляліся "неспраўднымі", лева-радыкальны блок быў вымушаны вылучаць у кожнай выбарчай акрузе па некалькі такіх спісаў пад рознымі назвамі. Усяго іх было вылучана 24 [23, с. 38], што ўскладняла блоку вядзенне выбарчай кампаніі. Асноўнымі ў Заходняй Беларусі былі спісы БСРА "Змаганне за інтарэсы сялян і рабочых", вакол якіх групаваўся былы актыў БСРГ [3, с. 400]. У Брэсцкай выбарчай акрузе сваіх кандыдатаў вылучыў Сельроб-левіца, які меў уплыў у Брэсцкім, Кобрынскім і Драгічынскім паветах. Яго дзяржаўны спіс праходзіў пад № 19 [29, с. 66].

Калі ўлады высветлілі, што ўсе ўзначальваемыя кампартыяй левыя сілы краю маюць намер галасаваць за спісы "Змагання", рэпрэсіўны ціск на яго ўзмацніўся [20, с. 4].

У такіх абставінах арганізацыя вырашыла заклікаць сваіх прыхільнікаў у Брэсцкай і Гродзенскай выбарчых акругах галасаваць адпаведна за дзяржаўныя спісы Сельроба-левіцы і "Рабоча-сялянскага адзінства". Усе свае сілы "Змаганне" сканцэнтравала ў Навагрудскай выбарчай акрузе, дзе меліся найбольшыя шанцы на перамогу, і разгарнула там у першыя дні сакавіка 1928 г. узмоцненую агітацыю за свой спіс [19, л. 17].

Спіс "Змагання" ў Навагрудскай выбарчай акрузе здабыў 71706 галасоў выбаршчыкаў са 175167 галасаваўшых. арганізацыя заняла тут першае месца. ББВР жа – толькі другое, бо сабраў 53926 галасоў (за такі недагляд быў звольнены з пасады навагрудскі ваявода). У Брэсцкай і Гродзенскай выбарчых акругах спісы "Змагання" атрымалі адпаведна 41 і 365 галасоў, што тлумачыцца заклікам галасаваць за іншыя спісы лева-радыкальнага блоку. У выніку па спісу арганізацыі ў Навагрудскай выбарчай акрузе ў сейм прайшлі Я. Гаўрылік, І. Дварчанін і А. Стагановіч. Яны ўтварылі ў сейме Беларускае пасольскае клуб (БПК) "Змаганне за інтарэсы сялян і рабочых". У сярэдзіне красавіка [11, с. 1] да клуба далучыўся